

Marko Dokić*

Univerzitet Crne Gore – Pravni fakultet

Politička i socijalna teorija Vilijama Grejama Samnera

Apstrakt

U radu se ispituje politička i socijalna misao Vilijama Grejama Samnera, jednog od najznačajnijih predstavnika rane američke društvene teorije s kraja XIX i početka XX veka. Samner je bio prvi profesor sociologije u SAD i dosledni branilac vrednosti klasičnog liberalizma. Služio se socijaldarvinističkom argumentacijom, koja se pokazala izuzetno efikasnom, kako bi odbranio osnovne principe *laissez-faire* doktrine i kompetitivnog kapitalizma. U tom smislu, ispitan je i uticaj Herberta Spensera na njegovu teoriju, kao i osnovne teze Samnerove neintervencionističke filozofije i kritike protekcionizma. Samnerovo shvatanje slobode, suprotstavljanje društvenim reformama i konzervativno zalaganje za *status quo*, kao esencijalni delovi njegove političke teorije, analizirani su kako bi se jasno mogao videti uticaj koji je njegovo učenje imalo za dalji razvoj američke društvene teorije. Takođe, i drugi delovi Samnerove teorije, kao što je npr. kritika imperijalizma, predmet su analize u radu.

Ključne reči:

Vilijam Grejam Samner, rana američka društvena teorija, *laissez-faire* doktrina, politička teorija, socijaldarvinizam

UVOD

Vilijam Grejam Samner (William Graham Sumner) bio je, pored Albiona Vudberija Smola (Albion Woodbury Small), centralna figura rane američke društvene teorije. Zahvaljujući njima otpočelo je doba sociologije u Americi –

---

* Vanredni profesor na Pravnom fakultetu Univerziteta Crne Gore, e-mail: marko-dokic@t-com.me

Samner je prvi počeo da drži univerzitetski kurs iz sociologije, a Smol je osnovao prvi američki časopis za sociologiju, *The American Journal of Sociology*. Međutim, iako je Samnerova misao u značajnoj meri uticala na dalji razvoj sociologije u Americi, njegova teorija društva ipak nije dobila odgovarajuće mesto u istoriji društvenih teorija. Iako ona može biti interesantna ne samo za one koji se bave sociološkim teorijama, već isto tako i za filozofe, ekonomiste, politikologe i pravnike, daleko je manje bila predmet analiza nego što su to bile teorije drugih američkih sociologa, poput Albiona Smola, Roberta Parka ili Talkota Parsonsa (Talcott Parsons). U svetskoj literaturi Samnerova društvena teorija nije često bila predmet analize, a monografija o Samneru nema mnogo.¹ Možda je to posledica društveno-ideoloških promena koje su vodile u smeru kolektivizma u XX veku, kao i promena shvatanja uloge države, koje su u znatnoj meri uticale na pad interesovanja za Samnerovom intelektualnom zaostavštinom.

Dok je u svetskoj literaturi donekle i bilo prostora za Samnerovu teoriju, to nije bio slučaj sa domaćom literaturom. Tako, još uvek nema publikovanog rada koji bi detaljnije govorio o Samnerovoj društvenoj teoriji. Međutim, na ovim prostorima je donekle razumljivo, ali ne i opravdano, što o Samneru nema naučnih radova. Naime, kao zagovornik *laissez-faire* doktrine i kompetitivnog kapitalizma koji se temelji na nužnosti postojanja socijalnih razlika, on nije dobio puno prostora u radovima iz oblasti društvenih i političkih teorija u posleratnom periodu realnog socijalizma. Takođe, ni Samnerova dela nisu prevedena, a sa određenim karakteristikama njegove društvene teorije čitaoci su se mogli upoznati samo posredno – kroz kraći osvrt u prikazima istorije društvenih i političkih teorija.

Cilj ovog rada je upoznavanje čitalaca sa osnovnim crtama političke teorije Vilijama Grejama Samnera, koja je predstavljala centralni deo njegove društvene teorije. Kako o Samneru na našem jeziku nema radova, u ovom radu se neće detaljno analizirati neki poseban deo njegove političke teorije, već će, kako bi čitaoci mogli da steknu bolji uvid, biti prikazani njeni najznačajniji delovi. No pre toga, kako bi se Samnerova politička i socijalna misao mogla bolje razumeti, potrebno je kazati nešto o ranoj američkoj društvenoj teoriji uopšte – smestiti je u društveno-istorijski kontekst, izneti njene osnovne karakteristike i navesti njene najznačajnije predstavnike.

---

¹ Poznatiije monografije o Samneru su: Harris E. Star, *William Graham Sumner*, H. Holt and Company, New York, 1925; Maurice R. Davie, *William Graham Sumner*, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1963; Bruce Curtis, *William Graham Sumner*, Twayne Publishers, Boston, 1981.

RANA AMERIČKA DRUŠTVENA TEORIJA

Rana američka društvena teorija razvijala se pod dejstvom više faktora. Džordž Ricer (George Ritzer) kao ključne navodi: (1) društvene promene u američkom društvu posle završetka građanskog rata 1865. godine, na prvom mestu industrijalizacija i urbanizacija, (2) uticaj protestantizma, (3) jednostavnije uključivanje sociologije u obrazovni sistem u odnosu na Evropu, (4) uticaj evropske društvene teorije.²

Urbanizacija i industrijalizacija dva su komplementarna procesa koja su udarila temelje za američku sociološku teoriju. Početkom XIX veka u Americi je manje od 10 procenata stanovništva živelo u zajednicama koje su broja- le više od 2.500 ljudi, što im je više davalo karakter ruralne zemlje u odnosu na evropske države tog doba.³ Međutim, industrijski razvoj i organizacione promene u industriji uticale su da već početkom XX veka broj stanovnika u velikom broju gradova u Americi uveliko pređe milion. To je dovelo do ra- sta interesovanja za proučavanje gradskog načina života, pa je tako formira- na Čikaška škola sociologije, koja je bila motor razvoja sociologije u Americi.

Pojedini autori su u ranoj američkoj društvenoj teoriji pronašli i uticaj hrišćanstva, odnosno, preciznije, protestantizma, tvrdeći da se ona u dobroj meri pri opisivanju društvenih fenomena oslanjala na protestantski interes za spašavanje sveta, služeći se jezikom religije pre negoli jezikom nauke.⁴ Ono što su činili sveštenici u okviru religije činili su i sociolozi u društvu. Kao što se nastojala unaprediti religija, prvi sociolozi u Americi nastojali su da unaprede i društvo, čiji legitimitet nije bio dovođen u pitanje s obzirom na „njihove religiozne korijene i religijske paralele”.⁵

U SAD se sociologija daleko jednostavnije uključila u obrazovni sistem nego što je to bio slučaj u Evropi. Vilijam Grejam Samner je 1873. godine prvi počeo da drži kurs koji bi se mogao nazvati sociologijom, a osamdesetih go- dina već su počeli da se pojavljuju prvi programi predavanja s nazivom „socio- logija”.⁶ Prvi odsek za sociologiju osnovan je 1889. godine na Univerzitetu Kansas, a ključni trenutak za dalji razvoj sociologije u Americi bilo je formira- nje Odseka za sociologiju na Univerzitetu u Čikagu, od strane Albiona Smola. Sociologija se tako bez većih problema počela izučavati kao akademska dis- ciplina, a njena specifičnost je ta što je prvo uvedena u visoko obrazovanje. U Evropi u početnoj fazi razvoja sociologije nije bilo govora o sociologiji kao

---

² George Ritzer, *Suvremena sociologijska teorija*, Globus, Zagreb, 1997, str. 43–46.

³ Entoni Gidens, *Sociologija*, CID, Podgorica, 2001, str. 293.

⁴ George Ritzer, *Suvremena sociologijska teorija*, str. 44.

⁵ *Isto*, str. 45.

⁶ *Isto*, str. 43.

akademskoj disciplini. Istina, Ogist Kont (Auguste Comte) je na akademski način izložio sadržaj i metod sociologije, ali u okviru kursa pozitivne filozofije i novu disciplinu nije nazvao sociologijom već socijalnom fizikom.⁷ Tek krajem XIX veka, zahvaljujući Emilu Dirkemu (Emile Durkheim), sociologija je postala „nezavisna disciplina koja se legitimisala u akademskom sistemu nauka”.⁸

Kada je reč o uticaju evropske sociologije, na američku društvenu teoriju najviše je uticao naučni rad Herberta Spensera (Herbert Spencer), što je naročito vidljivo kod Vilijama Grejama Samnera. Kontov uticaj ispoljavao se u prihvatanju pozitivističke, naučne orijentacije društvenih istraživanja. Takođe, prisutan je bio i uticaj Georga Zimela (Georg Simmel), naročito kasnije u okviru Čikaške škole sociologije, kod Roberta Ezre Parka.⁹ Ipak, generalno gledano, rana američka društvena teorija, iako u značajnoj meri inspirisana evropskom sociologijom toga doba, imala je osoben pečat s obzirom na specifičnosti američkog društva.

Rana američka društvena teorija najvećim delom bavila se pitanjima političke teorije, pre svega ulogom države i pitanjem opravdanosti društvenih reformi, što se odrazilo na teorijski sukob zastupnika individualističke filozofije, sa jedne, i zastupnika kolektivismu, sa druge strane. Dakle, pitanje je bilo da li održavati *status quo* ili se okrenuti reformama u pravcu obezbeđenja društvenog napretka. Bilo je i drugih nesuglasica unutar rane američke društvene teorije, što samo pokazuje da ona nije bila homogena. Tako su npr. Samner i Vord (Lester Frank Ward) imali suprotna shvatanja o ulozi države i odnosu prema reformama, a Samner i Gidings (Franklin Henry Giddings) o imperijalizmu. Pored Samnera, najpoznatiji predstavnici rane američke društvene teorije bili su: Albion Vudberi Smol, Vilijam Isak Tomas (William Isaac Thomas), Frenklin Henri Gidings, Čarls Horton Kuli (Charles Horton Cooley), Edvard Olsvort Ros (Edward Alsworth Ross) i Lester Frank Vord.

U ovom radu predmet analize će biti politička i socijalna teorija Vilijama Grejama Samnera, koji je u istoriji političkih teorija ostao upamćen po antietatizmu i suprotstavljanju državnom intervencionizmu i nadolazećim socijalističkim tendencijama. Takođe, ona je i spenserovski nastrojena, budući da je Samnerova kritika intervencionizma i protekcionizma bila umetnuta u poseban socijaldarvinistički okvir kojim se služio Herbert Spencer. Zato i

⁷ Miroslav Pečujlić, Vladimir Milić, *Sociologija*, Miroslav Pečujlić i Vladimir Milić, Beograd, 2001, str. 10.

⁸ Dušan Marinković, „Rana američka sociologija”, u: Dušan Marinković (ur.), *Rana američka sociologija 1892–1914*, Vojvođanska sociološka asocijacija – Mediterran Publishing, Novi Sad, 2010, str. 312.

⁹ Ognjen Čaldarović, *Čikaška škola urbane sociologije*, Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 2012, str. 47–52.

možemo kazati da su ova dva mislioca nesumnjivo dva najznačajnija predstavnika tzv. individualističkog socijaldarvinizma, koji je bio u službi odbrane *laissez-faire* doktrine. Takođe, treba naglasiti da je, iako najveći i centralni deo Samnerove društvene teorije čini politička teorija, njegova sociološka misao bila daleko šira. U svom poznatom djelu *Folkways* Samner se bavio i pitanjima tradicionalne i moralne kulture, gde iznosi tezu da institucije i zakoni nastaju iz običaja.¹⁰ U narednim redovima detaljnije će biti prikazani najznačajniji delovi Samnerove političke i socijalne teorije.

POLITIČKA I SOCIJALNA TEORIJA VILIJAMA GREJAMA SAMNERA

Uticao Herberta Spensera

Između dve mogućnosti za postizanje društvenog napretka – slediti principe *laissez-faire* doktrine ili pribegavati intervencionističko-protekcioniističkim merama i reformama vlade – Samner se opredelio za prvu, žestoko kritikujući sva nastojanja da se napredak i blagostanje mogu ostvariti putem državnog intervencionizma. Njegova politička misao kreće se u okvirima razmatranja određenih dilema koje su bile veoma aktuelne u tom periodu. Osnovne su: (1) sloboda ili jednakost; (2) slobodno tržište ili intervencionističko-protekcioniističke mere vlade i (3) opstanak najsposobnijih ili mere državne pomoći neuspješnima i nesposobnima. Kada je reč o ovim dilemama, Samner je bio rezolutan – samo minimalna država, čija je osnovna i jedina funkcija zaštita ličnosti i svojine, može garantovati individualnu slobodu i obezbediti opstanak najsposobnijih. Žestoko se suprotstavljao širenju sfere delovanja vlade i borio se za *status quo*. U tom smislu možemo kazati da je njegova teorija konzervativna i utemeljena na vrednostima klasičnog liberalizma. Inače, od velike ekonomske krize 1929. godine i podele unutar liberalne tradicije, terminom „konzervativac“ u SAD označavaju se klasični liberali, a terminom „liberal“ socijalni liberali koji su odbacili *laissez-faire* doktrinu.¹¹

Samnerova teorijska argumentacija ima poreklo u društvenoj teoriji Herberta Spensera, koji se smatra jednim od osnivača sociologije kao nauke i ocem socijaldarvinizma. Istina, Samner je prvo govorio da Spenserove knjige *Prvi principi* (*First Principles*) i *Socijalna statika* (*Social Statics*) nisu ostavile neki utisak na njega. Tek kasnije je, kada se upoznao sa Spenserovim ogledima

¹⁰ William Graham Sumner, *Folkways: A Study of Sociological Importance of Usages, Manners, Customs and Morals*, Ginn and Company, Boston, 1906, p. 53.

¹¹ Slaven Ravlić, *Svetovi ideologije*, CID–Politička kultura, Podgorica–Zagreb, 2013, str. 56.

koji su potom postali deo sadržine knjige *Studija sociologije* (*The Study of Sociology*), Spenserova misao imala presudan uticaj na njegov dalji intelektualni rad.¹² Kao profesor u Nju Hejvenu, ponovo se vratio Spenserovim radovima koji isprva nisu privukli njegovu pažnju i počeo je da drži posebne časove na kojima su se čitali Spenserovi *Principi sociologije* (*The Principles of Sociology*). Kako kaže, veruje da je „počeo interesovati ljude za ovaj bitni odsek studija i pripremati ih da prate njegov razvoj, godinama pre nego što je bilo kakav sličan pokušaj napravljen na bilo kojem univerzitetu na svetu”.¹³ Bilo je to 1873. godine. Zalađao se za akademske slobode, pa se suprotstavio zahtevu da na svojim predavanjima ne koristi Spenserovu *Studiju sociologije*, koji mu je postavio Noa Porter (Noah Porter), predsednik Jejla.

Čitava Spenserova društvena i politička misao snažno je utemeljena na individualizmu, odbrani individualne slobode i slobodnog tržišta, kao i suprotstavljanju državnom intervencionizmu. Bio je jedan od najproduktivnijih mislilaca Engleske u XIX veku, a njegova najznačajnija dela su: *Socijalna statika*, *Principi sociologije*, *Principi etike* (*The Principles of Ethics*) i *Čovjek protiv države* (*The Man versus the State*). Spenserov zakon jednake slobode (*law of equal freedom*) i ideja o opstanku najsposobnijih kao krilatici društvenog napretka, predstavljaju osnove njegove društvene teorije koja se snažno suprotstavljala širenju sfere delovanja vlade.

Spenserova teorija bila je ključna za Sumnerovu argumentaciju u cilju odbrane ideje o slobodnom tržištu. Argumente protiv državnog intervencionizma kod Spensera možemo pronaći gotovo u svim njegovim delima. Spenser smatra da ako se već pomaže siromašnima to onda treba činiti ili u formi lične pomoći ili kroz spontano organizovana društva u čije se fondove dobrovoljno daju prilozima, a ne putem klasičnog državnog intervencionizma u formi zakonske pomoći.¹⁴ Budući da je Spenser smatrao da je osnovna funkcija države zaštita ličnosti i svojine koja se ostvaruje kroz zakon jednake slobode, prema kome svaki pojedinac ima pravo da čini što želi, ali samo ukoliko time ne ugrožava istu takvu slobodu drugih¹⁵, jasno je da najveći broj današnjih aktivnosti koje vlada preduzima na socijalnom planu ostaje izvan onoga što Spenser naziva odgovarajućom sferom delovanja vlade. On je smatrao da u oblastima kao što su obrazovanje, zdravstvo, radni odnosi ili pomoć siroma-

---

¹² William Graham Sumner, “Sketch of William Graham Sumner” in Albert Galloway Keller and Maurice R. Davie (eds.), *Essays of William Graham Sumner*, no. 2, Yale University Press–Humphrey Milford–Oxford University Press, New Haven, London, 1934, pp. 9–10.

¹³ *Ibidem*, pp. 10–11.

¹⁴ Herbert Spencer, *The Principles of Ethics*, Vol. 2, Liberty Fund, Indianapolis, 1978, p. 393.

¹⁵ Herbert Spencer, *Social Statics: Abridged and Revised*, Watts, London, 1910, p. 33.

šnima nema mesta za državu i protivio se oporezivanju građana koje se provodi da bi država mogla aktivno da učestvuje u njima.¹⁶ U delu *Čovek protiv države* Spenser kaže da čovek koji zbog protekcionističke politike vlade mora da izdvoji deo svog novca, koji je zaradio mukotrpnim radom, „ne stavlja svoju ruku u džep iz čistog saosećanja prema siromašnima već na taj zahtev gleda kao na još jedan teret i oseća pre neprijatnost negoli zadovoljstvo izdvajajući novac”.¹⁷

Isti negativan stav prema državnom intervencionizmu i oporezivanju jedne klase zarad koristi druge klase imao je i Samner, tako da se slobodno može kazati da je primarno interesovanje njihovih političkih teorija usmereno na pitanja koja se odnose na ulogu države i granice do kojih može ići vladino delovanje a da se njime ne uzurpira individualna sloboda. Samnerova kompletna bibliografija bila je rezultat uverenja da ljudi sa društvenim zakonima treba da rade isto što i sa prirodnim – „da ih nauče, pokoravaju im se i prilagođavaju im se”.¹⁸ Ona je odraz njegove borbe protiv socijalizma i državnog intervencionizma i protivljenja socijalnim reformama. Njegova filozofija individualne slobode snažno je bila suprotstavljena protekcionističkoj filozofiji. Bio je zagovornik *laissez-faire* doktrine, za koju je smatrao da predstavlja doktrinu slobode. Napisao je veliki broj radova na tu temu, od kojih se naročito izdvajaju *Šta društvene klase duguju jedna drugoj* (*What Social Classes Owe to Each Other*) i *Zaboravljeni čovek* (*The Forgotten Man*).

Međutim, iako je Samner bio privržen spenserovskom evolucionizmu, njegova suštinska teza – da se proces socijalne evolucije ne može kontrolisati i usmeravati i da je stoga svako mešanje vlade unapred osuđeno na neuspeh i kao takvo protivno prirodi jer ugrožava zakon opstanka najsposobnijih – krajnje je diskutabilna jer čovek nije potčinjen prirodi, već je njen gospodar, te stoga, u određenoj meri, može uticati na zakone evolucije i usmeravati ih u željenom pravcu.¹⁹ Suprotno Samneru, prema kome je društvena evolucija automatski proces, koji nije podložan društvenoj kontroli i usmeravanju, drugi poznati predstavnik rane američke društvene teorije, Lester Vord, smatrao je da društvena evolucija počinje spontano, te da u jednoj tački ljudski um počinje da shvata njene trendove i kontroliše je kako bi na taj način veštački

---

¹⁶ Detaljnije o Spenserovoj kritici državnog intervencionizma videti: Marko Dokić, „Spenserova kritika državnog intervencionizma”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Vol. 9, br. 13, str. 185–203.

¹⁷ Herbert Spencer, *The Man versus the State with Six Essays on Government, Society, and Freedom*, Liberty Fund, Indianapolis, 1982, p. 199.

¹⁸ William Graham Sumner, “Sketch of William Graham Sumner”, p. 11.

¹⁹ James J. Chriss, “The Place of Lester Ward among the Sociological Classics”, *Journal of Classical Sociology*, Vol. 6, No. 1, p. 14.

mogao da usmerava i ubrzava društveni napredak.²⁰ Samner i Vord imali su dva različita pogleda na ulogu države – dok je Samner mislio da je zabluda smatrati da država bilo kome duguje nešto osim mira, reda i garantovanja prava, Vord je smatrao da širenje sfere vladinog delovanja predstavlja uspon slobode. Za Samnera su „civilne institucije projektovane kako bi mogle da štite, bilo direktno bilo indirektno, svojinu muškaraca i čast žena od poroka i strasti ljudske prirode”²¹ i van toga država ne bi trebalo da ima druge funkcije, a Vord je, suprotno tome, državu shvatao kao najvažniju od svih ljudskih ustanova sa kojom se nijedna druga ne može uporediti.²²

Socijaldarvinizam

Samnerova borba protiv širenja polja vladine akcije bila je umetnuta u specifičan socijaldarvinistički okvir, pozajmljen od Spensera, koji je bio više nego podesan za odbranu osnovnih principa *laissez-faire*-doktrine. Međutim, kada se govori o socijaldarvinizmu, treba razjasniti neke stvari.

Prvo, postavlja se pitanje – koga možemo zvati socijaldarvinistom? Robert Benister (Robert C. Bannister) kaže da je socijaldarvinista „svaki onaj (i, daleko ređe, ona) koji svoje poruke ukrašava frazama kao što su *prirodna selekcija, borba za opstanak, opstanak najsposobnijih*, ili koji se na drugi način poziva na autoritet Čarlsa Darvina ili *Poreklo vrsta* prilikom razmatranja socijalne politike”.²³ Dakle, kriterijum za prepoznavanje socijaldarviniste nije sadržinski, već je formalne prirode. To znači da nije bitno za koje se vrednosti zalaže onaj ko u svojoj teoriji upotrebljava izraze koji su u vezi sa Darwinovom teorijom evolucije. U tom smislu, socijaldarvinizam predstavlja neutralni instrument pomoću koga se mogu braniti različita ideološka stanovišta. Uobičajeno se razlikuju individualistički i kolektivistički socijaldarvinizam. Prvi je korišćen u cilju odbrane i veličanja *laissez-faire* doktrine, ekonomskog individualizma i političkog konzervativizma, dok je drugi najčešće povezivan sa imperijalizmom i rasističkim teorijama. Tipični predstavnici prve varijante bili su Spenser i Samner, dok je druga varijanta svoje utemeljenje našla u stavovima britanskog akademika Karla Pirsona (Carl Pearson), američkog senatora Alberta Beveridža (Albert J. Beveridge), pruskog generala Fridriha fon

---

²⁰ Harry Elmer Barnes, “Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory: The Doctrines of William Graham Sumner and Lester Frank Ward”, *American Journal of Sociology*, Vol. 25, No. 2, p. 170.

²¹ William Graham Sumner, “The Forgotten Man” in: *The Forgotten Man and Other Essays*, p. 487.

²² Lester F. Ward, *Pure Sociology*, The Macmillan Company, New York, 1903, p. 555.

²³ Robert C. Bannister, *Social Darwinism: Science and Myth in Anglo-American Social Thought*, Temple University Press, Philadelphia, 1979, p. xii.

Bernardija (Friedrich von Bernhardi) i britanskog prirodnjaka Alfreda Rasela Volasa (Alfred Russel Wallace).²⁴

U SAD je prva varijanta, individualistički socijaldarvinizam, bila daleko popularnija. Ona je odgovarala krupnom biznisu, pa su je tako industrijalci i uspešni poslovni ljudi sa velikim kapitalom rado prigrlili kako bi opravdali socijalne nejednakosti i profit. Ali, u SAD je bilo primera da socijaldarvinizam nije služio samo za odbranu od socijalizma, već i za odbranu socijalističkih ideja. Tako je Oliver Vendel Holms (Oliver Wendell Holmes), jedan od sudija Vrhovnog suda SAD s početka XX veka, branio, koristeći Darwinovu terminologiju, pravo radnika na štrajk. On je u radnim sporovima isticao da štrajk predstavlja legitimno oružje u univerzalnoj borbi za opstanak. Holms se, iako je često citirao Spensera, distancirao od njegovih stavova i pogleda. U izdvojenom mišljenju u slučaju *Lochner vs. New York*, iz 1905. godine, tvrdio je da pravo i društvo treba da se razvijaju zajedno i da 14. amandman nije porekao pravo državama da eksperimentišu sa socijalnim zakonodavstvom.²⁵

No, kako je predmet rada Samnerova politička teorija, vratimo se individualističkom socijaldarvinizmu. Prvi ga je koristio Herbert Spencer, a najbolje se vidi u sledećem odlomku iz *Principa sociologije*:

Jer kada prestane borba za opstanak između društava putem rata ostaje samo industrijska borba za opstanak, a konačni opstanak i širenje moraju biti na strani onih društava koja proizvode najveći broj najboljih pojedinaca – pojedinaca najbolje prilagođenih za život u industrijskoj državi. Zamislite dva društva, inače jednaka, jedno u kome je superiornima dozvoljeno da zadrže, zarad svoje i koristi svog potomstva, celokupne prihode svog rada, i drugo u kome su superiorni oduzeli sebi deo tih prihoda za račun inferiornih i njihovog potomstva. Očigledno je da će superiorni napredovati i množiti se više u prvom negoli u drugom društvu. Veći broj najbolje dece biće odgajan u prvom; i konačno, ono će nadržati drugo.²⁶

Dakle, njegov socijaldarvinizam usmeren je prema kritici protekcionističke politike države koja, da bi pomogla onim članovima koji nisu pokazali nikakvu inicijativu, koji nisu marljivo radili i ostvarili uspeh u tržišnoj utakmici, diskriminiše njene najuspešnije, vredne i samostalne članove, odnosno

²⁴ Marvin Peri, *Intelektualna istorija Evrope*, CLIO, Beograd, 2000, str. 481–483.

²⁵ Robert C. Bannister, *Social Darwinism: Science and Myth in Anglo-American Social Thought*, p. xv.

²⁶ Herbert Spencer, *Political Institutions: Being Part V of the Principles of Sociology (The Concluding Portion of Vol. II)*, Williams and Norgate, London – Edinburgh, 1882, p. 700.

da upotrebimo socijaldarvinističku terminologiju, koja diskriminiše superiorne na račun inferiornih pojedinaca. Protekcionistička politika, smatrao je, pošto je usmerena u pravcu pomaganja „najnesposobnijih“, uvek uključuje agresiju, nasrtaje, pa bi stoga reči „nasrtljiv“ i „protekcioniistički“ trebalo da budu sinonimi.²⁷

Samner je takođe smatrao da je protekcioniistička politika pogubna po individualnu slobodu. Ona direktno pogađa, kako ga on naziva, „zaboravljenog čoveka“, čoveka koji mirno živi, vredno i mukotrпно radi a čiju nezavisnost ugrožava država svojom intervencionističkom politikom u korist nesposobnih i neproaktivnih. On je taj koji mora da preuzme teret na svoja leđa i da od svog rada izdvaja sredstva pomoću kojih će vlada pomagati onim kategorijama stanovništva za koje je procenila da im je pomoć potrebna. On nije verovao u socijalne reforme i smatrao je da je *status quo* u interesu individualne slobode.²⁸ Smatrao je da društvo ne treba brigu i nadzor, već da treba da bude prepušteno sebi samome.²⁹ I za društvo, kao i za ekonomiju, ključ je *laissez-faire* doktrina, koja „prevedena na jednostavni engleski jezik glasi, *Mind your own business*“,³⁰ što nije ništa drugo do doktrina slobode.

U radu *Sociologija* Samner iznosi koncepciju polja koje istražuje sociologija kao nauka i postavlja temelje socijaldarvinizma:

Već smo se upoznali, u biologiji, sa velikim značajem činjenice da život na zemlji mora biti uspostavljen borbom protiv prirode i takođe takmičenjem sa drugim oblicima života. U poslednjoj činjenici

---

²⁷ Herbert Spencer, *The Man versus the State with Six Essays on Government, Society, and Freedom*, p. 114.

²⁸ Međutim, da bi se očuvao *status quo* i zaštitio poredak, državna intervencija je često neophodna. Iako se Samner žustro protivio promenama koje su na socijalnom i ekonomskom planu uključivale aktivniju ulogu vlade, one su nekad neizbežne. Naravno, ne moraju biti poželjne radikalne i revolucionarne promene, ali promene u granicama poretka zarad očuvanja samog poretka i te kako mogu. Naime, usled jakih zahteva da se društveni odnosi usmeravaju ka socijalnoj pravdi i da se društvo učini egalitarnijim, određena doza državnog intervencionizma, koja bi podrazumevala izvesne socijalne reforme, ne mora biti štetna, već može imati čak i blagotvorno dejstvo kada je reč o očuvanju postojećeg poretka. Toga su bili svesni i Dizraeli i Bizmark, prvi kada je 1867. godine prihvaćen reformski zakon koji se odnosio na proširenje prava glasa na radničku klasu, uz socijalne mere koje su znatno poboljšale stambene uslove i higijenu, a drugi, koji je u strahu od revolucionarnih ideja nastojao da socijalnim reformama siromašne veže za poredak. Sla-ven Ravlić, *Svetovi ideologije*, str. 89.

²⁹ William Graham Sumner, *What Social Classes Owe to Each Other*, Harper & Brothers Publishers, New York–London, 1911, p. 119.

³⁰ *Ibidem*, p. 120.

biologija i sociologija se dodiruju. Sociologija je nauka koja barata sa jednim opsegom pojava produkovanih borbom za opstanak, dok biologija barata sa drugim. Sile su iste, samo deluju na drugim poljima i pod drugim uslovima.³¹

Ovde vidimo dva aspekta borbe – borbu pojedinaca da savladaju prirodu i zadobiju sredstva za preživljavanje od prirode i borbu između samih pojedinaca u nastojanju da zadobiju ograničene zalihe.³² Ali, dok prva borba, tj. borba za opstanak, podrazumeva odnos u kome učestvuju pojedinci i priroda, druga borba, kao svojevrсно takmičenje pojedinaca za ograničene zalihe, predstavlja društveni odnos i produkuje društvenu organizaciju.³³ Najvažnije od svega je to što Samner smatra da se nijedna od njih ne može ublažiti socijalnim reformama, budući da „[z]akon opstanka najsposobnijih nije formulisao čovek, i ne može ga uništiti čovek” – čovek može samo, „ometajući ga, da dovede do opstanka najnesposobnijih”.³⁴ Drugim rečima, sve ono što je u suprotnosti sa osnovnim pokretačem društvenog napretka, zakonom opstanka najsposobnijih, ne može obezbediti blagostanje i prosperitet društva. Samnerova socijaldarvinistička odbrana *laissez-faire* doktrine mogla bi se svesti na tezu da tamo gde postoje intervencionizam i protekcionizam, odnosno tamo gde vlada ide izvan sfere odgovarajućeg delovanja, nema opstanka najsposobnijih, a samim tim ni društvenog napretka.

Čini se da je socijaldarvinizam bio veoma dobro sredstvo za odbranu ekonomskog individualizma i političkog konzervativizma. U tom smislu, individualistički socijaldarvinizam Vilijama Grejama Samnera bio je usmeren protiv društvenih reformi koje su remetile *status quo*. On je kao konzervativni branilac kompetitivnog kapitalizma, koji se temeljio na krupnim socijalnim razlikama, ipak u značajnoj meri uticao na dalji razvoj društvene misli u SAD. Jer, strah od kolektivismu i državnog socijalizma uvek je prožimao američku društvenu teoriju, tako da u Americi individualna sloboda nikada nije bila u opasnosti od nosilaca javne vlasti i njihovih eventualno pravno neutemeljenih nasrtaja na nju. U SAD se bitka vodila unutar liberalne tradicije – između pristalica vrednosti klasičnog liberalizma i pristalica socijalnog, *welfare* liberalizma koji je vladi dozvoljavao nešto širi krug delovanja u društvenom životu, odnosno između konzervativaca i liberala.

---

³¹ William Graham Sumner, “Sociology” in *War and other Essays*, Yale University Press, New Haven, 1911, p. 173.

³² *Ibidem*, p. 176.

³³ Maurice R. Davie, *William Graham Sumner*, p. 13.

³⁴ William Graham Sumner, “Sociology” in *War and other Essays*, p. 177.

Samnerovo poimanje slobode

Samnerovo shvatanje slobode slično je Spenserovom. On takođe kreće sa pozicija metodološkog individualizma. Suština ovakvog pristupa sastoji se u poricanju mogućnosti da kolektivistički entitet može imati cilj koji ne bi zavisio od individualnih ciljeva.³⁵ Dakle, kada govori o slobodi on nema na umu slobodu zajednice, kolektiviteta, već isključivo individualnu slobodu.

Za Spenserovo shvatanje slobode bitno je isključiti samovolju i arbitarnost. U tom smislu on je formulisao zakon jednake slobode, koji država treba da štiti. Kao što je već navedeno, on podrazumeva da svaki pojedinac ima slobodu da čini ono što želi, ali samo do one granice od koje počinje uzurpirati istu takvu slobodu drugoga pojedinca. On oličava formulu pravde i briga o zaštiti zakona jednake slobode jedina je funkcija države. Jer, ukoliko nema pravde već arbitarnosti ne može biti ni sreće. Slično tome, Samner kaže da svi mogu živeti svoje živote shodno svome poimanju sreće, koje ne može biti tamo gde postoji arbitarnost. Sreća zahteva vladavinu prava i ograničenu a ne samovoljnu vlast. Nje nema tamo gde nema pravednih odnosa među građanima, a da bismo o tome mogli da govorimo moraju da postoje: „porota, *habeas corpus*, nezavisno sudstvo, odvojenost crkve i države i glasački listić”.³⁶ O slobodi možemo govoriti tek kada postoji istinsko usaglašavanje prava između klasa i pojedinaca, i ako treba formulisati istinsku definiciju građanske slobode kao ideala Samner je definiše kao stanje u kome je čoveku zakonom i civilnim institucijama garantovano ekskluzivno pravo korišćenja svih svojih moći za sopstvenu dobrobit.³⁷ Dakle, i kod Samnerovog poimanja slobode postoji pravo na slobodu akcije, odnosno pravo da pojedinac čini što želi, ali *isključivo* u granicama prava. Kao što je govorio Džon Lok (John Locke), svrha zakona nije ukidanje ili ograničenje, već očuvanje i uvećanje slobode.³⁸ To je (klasično) liberalno poimanje slobode.

Samner kritikuje shvatanje slobode prema kome sloboda znači biti sposoban učiniti sve što se naumi. On kaže da takve slobode nema – nju nemaju ni papa, ni ruski car, niti predsednik SAD.³⁹ Kada bi ona postojala, čovečanstvo

---

³⁵ Norman Berri, *Uvod u modernu političku teoriju*, Službeni glasnik, Beograd, 2007, str. 89.

³⁶ William Graham Sumner, “The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, Yale University Press – Humphrey Milford Oxford University Press, New Haven–London, 1919, p. 471.

³⁷ *Ibidem*, pp. 471–472.

³⁸ Džon Lok, *Dve rasprave o vladi*, Utopija, Beograd, str. 264.

³⁹ William Graham Sumner, “The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, p. 472.

bi bilo osuđeno na večnu anarhiju i rat. Takođe, on kritikuje i doktrinu prema kojoj se rađamo sa nasleđenim određenim pravima. Samner u stilu Edmunda Berka (Edmund Burke) kaže da na svetu nema takve stvari da se nešto dobija za ništa: „[š]tagod mi nasledimo od bogatstva, znanja i institucija iz prošlosti plaćeno je radom i žrtvom prethodnih generacija; i činjenica da se ovi dobitci nastavljaju, da rasa živi i da rasa može, bar u nekom ciklusu, da akumulira svoje dobitke, jedna je od činjenica na kojoj civilizacija počiva.⁴⁰ Zakoni i civilne institucije omogućavaju da pojedinac sam, bez mešanja drugih, odlučuje o svojoj sudbini i donosi odluke koje smatra najboljim. Druga strana ove slobode jeste odgovornost za greške koje se naprave. U takvom režimu slobode i jednakosti pred zakonom, kaže Samner, „mi dobijamo najviši mogući razvoj nezavisnosti, samopouzdanja, individualne energije i preduzetništva, ali ove značajne društvene vrline dobijamo na račun starih sentimentalnih veza”.⁴¹

Ovakvo shvatanje slobode karakteristično je za društvo koje se više ne temelji na statusu, već na slobodi ugovaranja. To je ono društvo koje Spenser naziva industrijskim tipom društva, društvo u kome pojedinac nije podređen kolektivitetu i gde postoji dobrovoljna kooperacija, društvo gde ljudi sami donose odluke sa kim i u koje će društvene odnose stupati, rukovođeni sopstvenim interesom. Samo u takvom društvu možemo govoriti o individualnoj slobodi. Tu nema više prostora za saosećanje u tržišnoj utakmici, kao ni u politici. O saosećanju možemo govoriti isključivo u privatnim odnosima, a ako bi se nekad našlo u javnoj sferi samo bi moglo da proizvede štetu.⁴² Kako je govorio Dejvid Hjum (David Hume), čovekova velikodušnost se retko kada prostire dalje od njemu bliskih lica (porodica, prijatelji, poznanici).⁴³ Samner je bio protivnik filantropskih pogleda na čoveka i njegovu prirodu. Sebičnost, pohlepa i požuda, kako ističe Samner, uz osvetoljubivost i zavist, predstavljaju „stalne poroke ljudske prirode” i prisutni su u svim oblicima vladavine, autokratijama, teokratijama, aristokratijama, demokratijama, a pronalazimo ih takođe i u parlamentu, crkvi i radionici i ne vezujemo ih za neku posebnu klasu ili naciju niti za određene periode čovečanstva.⁴⁴

Prosperitetno društvo može biti samo ono društvo u kome čovek sledi sopstveni interes, društvo u kome samoljublje doprinosi ostvarivanju opšteg interesa putem ostvarenja sopstvenog interesa. To je učenje škotskih filozofa,

---

⁴⁰ William Graham Sumner, “The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, pp. 472–473.

⁴¹ *Ibidem*, p. 474.

⁴² *Ibidem*, p. 475.

⁴³ Dejvid Hjum, *Rasprava o ljudskoj prirodi*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1983, str. 416.

⁴⁴ William Graham Sumner, “The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, p. 470.

Dejvida Hjuma, Adama Smita (Adam Smith) i Adama Fergusona, koje je postavilo osnove klasičnog liberalizma i *laissez-faire* doktrine. Ono podrazumeva da o slobodi možemo govoriti samo tamo gde pojedinac sam u granicama zakona donosi odluke koje se tiču njegovih interesa, gde nije sputavan državnom intervencijom i gde vlada u cilju ispravljanja društvenih nejednakosti ne poseže za onim što je on stvorio. Za Samnera je to moguće samo tamo gde slobodno deluje zakon opstanka najsposobnijih, u ambijentu koji obezbeđuje *laissez-faire* doktrina i gde je pojedinac sam gospodar svoje sudbine. Samo ako država ostavlja odraslog građanina na miru možemo da govorimo o individualnoj slobodi. Državni intervencionizam ugrožava individualnu slobodu jer je povezan sa arbitrarnom ocenom, budući da onaj ko odlučuje o merama koje treba preduzeti uvek, kako ističe Samner, donosi odluku o tome kome treba pomoći na osnovu „favorizovanja i ličnih preferencija”.⁴⁵ Samner je smatrao da je paternalistička vlada inkompatibilna sa individualnom slobodom.

Dakle, država je za Samnera nužno zlo i njena uloga treba da bude minimalna, kako bi se sačuvala individualna sloboda. Slično je smatrao i Vilhelm fon Humbolt (Wilhelm von Humboldt), ističući da bi država trebalo da se uzdrži od brige za pozitivnu dobrobit građana i da se ograniči na zaštitnu ulogu.⁴⁶ On je smatrao da od „suviše proširene brige države” moraju da „trpe energija delanja i moralni karakter”.⁴⁷ Dakle, jedina legitimna sfera delovanja vlade jeste zaštita ličnosti i svojine pojedinaca, odnosno zaštita od spoljašnje agresije i očuvanje reda na unutrašnjem planu kroz obezbeđivanje pravne zaštite građanima, jer samo tako individualna sloboda neće biti ugrožena. I Džon Stjuart Mil (John Stuart Mill) je insistirao na značaju individualne slobode, koja će biti zaštićena ako se postave odgovarajuće granice delovanju vlade, ali je, za razliku od Samnera i drugih klasičnih liberala koji su bili fokusirani na borbu protiv samovoljne prinude, insistirao i na zaštiti od društvene tiranije,⁴⁸ tako da je koncept individualne slobode okrenuo u „osudu socijalne tiranije javnog mnjenja”, čime se njegov pojam slobode udaljio „od klasičnog liberalnog pojma negativne slobode, kao slobode od prinude i iskazuje se kao pozitivan pojam *slobode kao autonomije*”.⁴⁹

---

⁴⁵ William Graham Sumner, “The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, p. 478.

⁴⁶ Vilhelm fon Humbolt, *Ideje za pokušaj određivanja granica delotvornosti države*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, 1991, str. 23.

⁴⁷ *Isto*, str. 101.

⁴⁸ Džon Stjuart Mil, *O slobodi*, Plato, Beograd, 1998, str. 38.

⁴⁹ Ilija Vujačić, „Liberalni revizionizam Džona Stjuarta Mila”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Vol. 1, br. 1, str. 14.

Zaboravljeni čovek

Samner je 1883. godine objavio rad *Zaboravljeni čovek*, u kome navodi da zbog političkog prepucavanja i socijalnog nadmetanja cenu uvek plaća uredan, častan, marljiv, nezavisan čovek koji se sam izdržava.⁵⁰ To je onaj čovek koji samo radi, štedi i troši, čovek koji ništa ne košta državu, a o čijem trošku država obavlja sve one delatnosti koje prevazilaze osnovnu ulogu koju bi trebalo da ima – zaštitu ličnosti i svojine. Sam se izdržava i ne traži nikakve usluge. Nikada ga nema u novinama, osim kada se oženi ili kada umre.⁵¹ Taj čovek o kome je Samner pisao bio je personifikacija za one vrednosti koje je on branio i za koje se zalagao. Samnerov „zaboravljeni čovek” zapravo je pripadnik srednje klase, koja nikada ne traži pomoć vlade, a mora da snosi troškove svakog nastojanja vlade da proširi sferu svog delovanja. Iako je centralna tema istoimenog eseja, o „zaboravljenom čoveku” možemo čitati i u drugim Samnerovim radovima.⁵² On ga opisuje sledećim rečima:

Čim A primeti nešto što mu se čini da nije u redu, od čega X pati, A pregovara sa B, i zatim A i B predlažu donošenje zakona kojim će se otkloniti zlo i pomoći X. Njihov zakon uvek predlaže da se odredi šta C treba da učini za X ili, u boljem slučaju, šta A, B i C treba da učine za X. Za A i B, koji dobijaju zakon koji će ih naterati da urade za X ono što su i bili spremni da učine za njega, mi nemamo šta da kažemo osim što bi možda bilo bolje da su to uradili bez ikakvog zakona, ali ono što ja želim je da vidim šta je sa C. Želim da vam pokažem kakav je to čovek. Ja ga zovem zaboravljenim čovekom.⁵³

Samnerov „zaboravljeni čovek” u ovom slučaju je čovek koji uopšte nije imao nameru da pomaže X, on je uvijek žrtva reformatora i čovek o kome niko ne misli. Zaboravljen je od vlade koja intervencionizmom nastoji da rešava individualne nedaće. Takva vlada najveći teret stavlja na njegova leđa. On uvek izdvaja deo svog prihoda, pa tako plaća čak i policajca koji spašava alko-

---

⁵⁰ William Graham Sumner, „The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, p. 493.

⁵¹ *Ibidem*, p. 491.

⁵² William Graham Sumner, *Protectionism: The –ism which Teaches that Waste Makes Wealth*, Henry Holt and Company, New York, 1888, pp. 45–46; William Graham Sumner, *What Social Classes Owe to Each Other*, pp. 23–244, 123–153; William Graham Sumner, „The Influence of Commercial Crisis on Opinions About Economic Doctrines” in *The Forgotten Man and Other Essays*, pp. 213–235.

⁵³ William Graham Sumner, „The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, p. 466.

holičara od samoga sebe.⁵⁴ Dakle, da nema takvog čoveka država ne bi mogla da obavlja one zadatke koje je sebi postavila na socijalnom planu. A taj čovek je, prema Samneru, marljivi radnik koji se svake večeri vraća sa posla posle napornog radnog dana, čovek koga niko ne primećuje i koji ne traži nijednu jedinu uslugu od bilo koga. Na taj način on pokazuje da je državni intervencionizam protivan prirodi, jer pomaže nesposobnima i poročnima na račun sposobnih i moralnih ljudi. Kada bi priroda sama delovala, smatra Samner, ona bi veoma efikasno izlečila sve poroke najstrašnijim kaznama.⁵⁵ Svako zauzima mesto u društvu shodno svome delovanju i sopstvenim izborima, pa zato nema potrebe da jedni plaćaju za nepromišljeno delovanje drugih. Koji je interes da alkoholičara spašavamo sa dna, kada je on na dno stigao upravo svojim ponašanjem? Kako kaže Samner, on se nalazi baš tamo gde mu je i mesto.⁵⁶

Pišući o „zaboravljenom čoveku”, čoveku koji nije teret za državu i na koga država ne treba da potroši ni jedan jedini cent, Samner zapravo piše o svom ocu koji je marljivo i časno radio, ceneći individualnu nezavisnost, ličnu odgovornost i uopšte – logiku slobodne trgovine, koju država ne sputava svojim protekcionizmom i intervencionizmom. Jer, za pružanje socijalnih usluga neko mora da plati cenu. A taj neko je, nažalost, smatra Samner, uvek čovek koji mukotrпно i odgovorno radi, „zaboravljeni čovek”. Tako, smatrao je, država pomaže opstanak najnesposobnijih umesto najsposobnijih. Kako kaže Samner, „ukoliko nam se ne sviđa opstanak najsposobnijih imamo samo jednu moguću alternativu, a to je opstanak najnesposobnijih”.⁵⁷

Ne bi trebalo da bude sporno da je svaki čovek dužan da se brine o sebi i svojoj porodici i da da svoj udeo u radu društva. Sporno je ono što se događa tamo gde vlada na sebe preuzima ulogu koju ne bi trebalo da ima – sporno je kada čovek koji se tako odgovorno ponaša mora da pomaže i brine o onima koji to nisu činili, kao i o njihovim porodicama. Jednostavnije rečeno, Samner se pita zašto bi oni koji jedu a ništa ne proizvode živeli na račun onih koji rade i proizvode?⁵⁸ Međutim, čudno je da do danas još nismo dobili zadovoljavajući odgovor na ovo krajnje jednostavno pitanje. Čovek sa visokim obrazovanjem i značajnim poslovnim iskustvom, koji se nalazi u poziciji da može da posavetuje čoveka iz radničke klase koji jedva preživljava, sigurno će to drage volje i da učini, smatra Samner.⁵⁹ Ali, ovakva vrsta aktivnosti nalazi se

---

⁵⁴ William Graham Sumner, “The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, p. 480.

⁵⁵ *Ibidem*.

⁵⁶ *Ibidem*.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 225.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 477.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 478.

u domenu privatnih i ličnih odnosa, i ona ne može biti nametnuta prinudom. Tamo gde vlada pribegava protekcionističkoj politici, uspešnim pojedincima se nameću različite obaveze koje predstavljaju jedan oblik ugrožavanja individualne slobode. Najjednostavnije, problem intervencionizma možemo opisati činjenicom da ukoliko nameravamo da popravimo društveni položaj jednog čoveka onda to podrazumeva da će njegovo poboljšanje značiti pogoršanje položaja nekog drugog čoveka, odnosno drugim rečima, njegov će položaj biti popravljen na račun nekog drugog. A taj drugi čovek je Samnerov „zaboravljeni čovek”. To je problem sa kojim se suočava intervencionistička država i zato je Samner smatrao da je ona inkompatibilna sa individualnom slobodom.

Gde reforme uzmu maha dolazi i do uvećanja birokratije. Nastojanja vlade da npr. reguliše odnose između poslodavca i radnika iziskuju veliki broj poverenika i inspektora koji će širom države proveravati da li su radni odnosi uređeni na način kako je zamišljeno vladinim reformama. A ko će izdvajati sredstva i plaćati rad tih činovnika? Naravno, opet „zaboravljeni čovek”. Samner navodi da se „[č]itav sistem društvene regulacije putem odbora, poverenika i inspektora sastoji u rasterećivanju nemarnih ljudi od posledica sopstvenog nemara, ostavljajući ih da nastave nemarno, bez korekcije”.⁶⁰

Čitajući Samnerove radove, može se zaključiti da se celokupna filozofija društvenih reformi, koju kritikuje, svodi na to da uspešni izdvajaju deo prihoda za neuspešne, odgovorni za neodgovorne, vredni za lenje, poštjeni za prestupnike. Dakle, Samner smatra da ponovo čitav teret reformi treba da preuzme „zaboravljeni čovek” i, umesto da sažaljevamo njega, mi sažaljevamo one koji nisu sposobni bilo šta da stvore. A ako bi se neko i usudio da pokaže barem malo brige za njega bio bi optužen da ga nije briga za siromašne, da je njihov neprijatelj i da favorizuje kapitalističku klasu.⁶¹ Takva filozofija, smatra Samner, mora biti pogrešna.

Antiimperijalizam

Samnerova teorija bila je i antiimperijalistička, što je bio očekivan ishod s obzirom na njenu klasično liberalnu orijentaciju. Samner je u više svojih radova kritikovao imperijalističke tendencije u SAD krajem XIX veka, koje su kulminirale u špansko-američkom ratu, kada je osvojeno nekoliko španskih kolonija.

Postavka minimalne države, čija je jedina uloga zaštita ličnosti i poseda putem vojske na spoljnom planu i policije i sudova na unutrašnjem, po prirodi stvari vodi ka antiimperijalističkim stavovima i protivljenju ratnim suko-

---

⁶⁰ William Graham Sumner, “The Forgotten Man” in *The Forgotten Man and Other Essays*, p. 482.

⁶¹ *Ibidem*, p. 494.

bima koji nisu samoodbrana. Vojska treba da djeluje samo u slučaju inostrane agresije, a ne da sama ide u ratna osvajanja. Pored toga, rat i osvajanja su skupi, pa zato nema potrebe da se rasipa novac na takve stvari. A ipak, ukoliko do toga dođe, najveći teret opet pada na leđa „zaboravljenog čoveka”, odnosno na srednju klasu. U tom smislu, nema razlike između imperijalizma i paternalizma. Dakle, Sumner se podjednako protivio i unutrašnjem i spoljnom ekspanzionizmu.

Sumner je smatrao da između imperijalizma i demokratije postoji antagonizam.⁶² Isti konflikt postoji i između militarizma i industrijalizma.⁶³ Barnes naglašava da je čitav koncept imperijalizma u suprotnosti sa demokratijom i industrijalizmom, jer imperijalizam znači militarizam, a militarizam i industrijalizam su dva suprotstavljena sistema koja ne mogu da idu zajedno.⁶⁴ O tome je pisao još Herbert Spenser razlikujući dva osnovna tipa društva – militarističko i industrijsko. Kao što je i za Spensera drugi tip društva bolji i predstavlja višu fazu društvene evolucije, tako i Sumner smatra da militarizam ne može doprinositi individualnoj slobodi budući da je suštinski suprotstavljen industrijalizmu. Spenser je smatrao da će u finalnoj fazi društvene evolucije doći do stvaranja „federacije najviših nacija”, koja će staviti tačku na eru ratova i sukoba, odnosno na „revolucionizaciju koja kontinuirano urušava civilizaciju”.⁶⁵ On je isticao da je upravo takva federacija ono što može obezbediti mir i čemu treba težiti,⁶⁶ jer sa širenjem industrijalizma tendencija je ka uklaňanju podjela među nacijama i da one budu pod krovom jedne zajedničke organizacije – „ako ne pod jednom vladom onda pod federacijom vlada”.⁶⁷

---

⁶² William Graham Sumner, “The Conquest of the United States by Spain” in *War and other Essays*, p. 322.

⁶³ *Ibidem*, p. 323.

⁶⁴ Harry Elmer Barnes, “Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory: The Doctrines of William Graham Sumner and Lester Frank Ward”, *American Journal of Sociology*, Vol. 25, No. 1, pp. 21–22.

⁶⁵ Mayo W. Hazeltine, “Herbert Spencer: The Evolutionary Philosophy” in John Lord (ed.), *Beacon Lights of History*, Vol. 14, James Clarke, New York, 1902, p. 140. Detaljan prikaz socijalne evolucije Spenser daje, pišući o militarističkom i industrijskom tipu društva, u *Principima sociologije*, Vol. 2, odnosno preciznije – u delu navedene knjige koji nosi naziv „Političke institucije” (*Political Institutions*), u poglavljima XVII–XIX.

⁶⁶ Herbert Spenser, *Political Institutions: Being Part V of the Principles of Sociology (The Concluding Portion of Vol. II)*, p. 752.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 705.

U militarizmu najznačajnije pitanje je: Da li će li to uvećati našu sposobnost da se borimo? Suprotno, u industrijalizmu osnovno pitanje glasi: Da li će to uvećati standard našeg naroda?⁶⁸ Stoga, zaključuje Samner, militarizam je:

[...] u potpunosti suprotstavljen američkoj naravi koju je razvio industrijalizam, koja ne veruje u borbene metode, iako prepoznaje činjenicu da se nekada mora ratovati, i da se kada takva prilika dođe treba boriti svom snagom. Militarizam znači jedan zakon za nas a drugi za sve ostale; velike dogme Deklaracije nezavisnosti bile su dobre kada smo mi hteli da budemo nezavisni; one ne važe kada neko drugi želi da bude nezavisan od nas. Aginaldo je bio patriota kada se borio protiv Španije; pobunjenik je kada se bori protiv nas.⁶⁹

Ukratko, Samner je smatrao da ekspanzionizam neće doprineti našoj bezbednosti tamo gde se nalazimo, ali će nas prisiliti na preduzimanje čitavog niza novih mera u cilju obezbeđenja onog što smo stekli. To znači reorganizovanje unutrašnjih resursa, umanjeње slobode i uvećanje discipline, kao i uvećanje poreza i pritiska vlade. Smatrao je da jača mašinerija vlade pogubno deluje i na republičke ustanove i demokratiju. Probleme koje imperijalizam nosi sa sobom Samner prikazuje i sledećim rečima: „[š]taviše, svako širenje dodatno opterećuje unutrašnju koheziju već postojeće mase, preteći novim cepanjem iznutra. Da nismo zauzeli Teksas i severni Meksiko nikada ne bismo ni imali secesiju”.⁷⁰ Dakle, imperijalizam je bio suprotan Samnerovom shvaćanju države i njene osnovne uloge.

Sa druge strane, Frenklin Gidings je kritikovao Samnerovu argumentaciju o imperijalizmu, jer je smatrao da ona, iako izvire iz savesnih uverenja i iako je utemeljena na stavovima koji zaslužuju pažljivo razmatranje, mora biti uzaludna na isti način kako je „uzaludno suprotstavljanje pasatu i oluji”.⁷¹ Gidings je smatrao da se stav svakog konzervativnog mislioca koji predmetnom pitanju pristupi na filozofski način mora ispoljiti kao moralno suprotstavljanje ratu i kao protivljenje svakom teritorijalnom širenju. On je na imperijalizam i rat sa Španijom gledao kao na prirodan proces koji je nešto sasvim normalno u tadašnjoj fazi razvoja SAD. To je prirodno isto kao i dolazak

---

⁶⁸ William Graham Sumner, “The Predominant Issue” in *War and other Essays*, p. 348.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 348.

⁷⁰ William Graham Sumner, “The Fallacy of Territorial Extension” in *War and other Essays*, p. 292.

⁷¹ Franklin H. Giddings, *Democracy and Empire*, The Macmillan Company, New York, 1900, p. 270.

proleća nakon zime, jer neka neprijateljstva jednostavno ne mogu da se izbegnu.⁷²

Dok je Samner smatrao da želja za ratovanjem i sukobima vraća na niži nivo socijalne evolucije, Gidings je bio mišljenja da niko nije hteo rat zbog samog rata, već da je on bio posledica provokacije, uz veru u opravdanost cilja. Tek kada su verodostojni izgovori bili ponuđeni puritanskoj savesti, koja je ograničavala ljubav prema avanturi, riziku i borbi svojstvenu Amerikancima, stekli su se uslovi za ulazak u rat.⁷³ Gidings ne prihvata da je rat posledica krvožednosti nacije, želje za osvetom ili odraz želje za novim poslovnim prilikama i avanturama, već je za ulazak u rat i njegovo opravdanje bio potreban i moralni razlog koji je odgovarao njenom osećaju za pravdom. Rat sa Španijom nije bio ni slučajan niti rezultat političkih mahinacija. Gidings kaže da je izgovor za borbu američki narod pronašao u samoj situaciji na Kubi, jer je stanovništvo Kube zaista patilo, a ostrvska vlada bila korumpirana – to je nešto u šta je verovao svaki Amerikanac koji je znao da čita novine, a verska štampa je čak insistirala na tome da je dužnost Amerike da se umeša.⁷⁴ Sukob je bio rezultat saosećanja i ubedenja moralne prirode u vezi sa pitanjem pravde, kao i ljubavi prema opasnom poduhvatu, a rat sa Španijom postigao je, ako ništa drugo, da se ljudi zainteresuju za ono što se dešava van Amerike, čime je uništeno naivno uverenje dobrih Amerikanaca da se nikada ne bi mogli zainteresovati za politiku ili trgovinu država preko mora.⁷⁵ Dakle, Samnerovo konzervativno shvatanje politike tipa *mind your own business* na svakom polju nije odgovaralo Gidingsovim pogledima. Očigledno su intervencionizam i protekcionizam počeli da odnose prevagu i na unutrašnjem i na spoljnom planu.

Gidings se bavio i određenim ekonomskim prednostima ekspanzionističke politike, ali nema potrebe detaljnije pretresati tu problematiku, budući da se na osnovu prethodnog teksta jasno mogu uočiti razlike koje postoje u odnosu prema imperijalizmu. Dakle, dilema po pitanju ekspanzionizma i militarizma bila je samo jedna od tema koja je karakterisala ranu američku društvenu teoriju. Iako interesantna, a ovde predočena u najkraćim crtama, ona nije imala značaj koji je imalo pitanje uloge države, koje je bilo centralni deo političke teorije tog doba, ali pokazuje da rana američka društvena teorija nije bila homogena, te da se u njenim okvirima mogu pronaći različita viđenja određenih društvenih fenomena aktuelnih za to vreme.

---

⁷² Franklin H. Giddings, *Democracy and Empire*, The Macmillan Company, New York, 1900, p. 270.

⁷³ *Ibidem*, pp. 275–276.

⁷⁴ *Ibidem*, p. 279.

⁷⁵ *Ibidem*, pp. 279–280.

ZAKLJUČAK

Individualistička filozofija i slobodna ekonomija značajno su oblikovale društvenu teoriju u SAD krajem XIX veka, što je naročito bilo izraženo u Samnerovoj teoriji. Samnerovi ekonomski pogledi ostaviće trag i u daljem razvoju američke sociologije, što se npr. može videti u okviru ekološke teorije grada Roberta E. Parka i Roderika D. Mekenzija (Roderick D. McKenzie), u Čikaškoj školi sociologije. Amerika nije bila plodno tle za kolektivističke doktrine kao što je to bio slučaj sa kontinentalnom Evropom, tako da su ideje Adama Smita o prirodnoj slobodi i nevidljivoj ruci tržišta i Herberta Spensera o zakonu jednake slobode bile odlično prihvaćene. Na njima je svoju političku teoriju izgradio Vilijam Grejam Samner.

Njegova politička i socijalna teorija je: (1) konzervativna (u smislu zalaganja za *status quo*), (2) antietatistička (u državi i delovanju vlade vidi opasnost od uzurpacije individualne slobode) i (3) neintervencionistička (žustro se protivi državnom intervencionizmu i protekcijonizmu). Socijaldarvinizam je namerno izostavljen iz njenih bitnih obeležja, jer je već ranije istaknuto da je on bio samo podesno sredstvo za realizaciju ciljeva koje je Samner postavio. Kao neutralan instrument on može služiti ne samo za veličanje *laissez-faire* doktrine, već i u suprotne ideološke svrhe. Samnerova teorija je, budući da kreće sa pozicija krajnjeg individualizma, u velikoj meri isključiva kada je reč o bilo kakvom delovanju vlade izvan okvira minimalne države. Iako delatnost vlade ne mora uvek biti takve prirode da uzurpira individualnu slobodu, čini se da je Samner, isto kao i Spenser, u strahu od njenog ugrožavanja od strane onih koji imaju vlast, oduzeo vladi svaku mogućnost da može da uradi i nešto što može koristiti građanima a što nije isključivo zaštita od inostranog agresora i održavanje mira i reda na unutrašnjem planu.

Samnerova teorija predstavlja refleksiju hrišćanske zapovesti da onaj ko ne radi ne treba ni da jede.⁷⁶ Ona je usmerena protiv lenjosti i nerada i tu se vidi uticaj protestantizma na ranu američku društvenu teoriju. Marljivost i mukotrpan rad „zaboravljenog čoveka” predstavljaju vrednosti koje se moraju sačuvati od protekcijonističke politike države. Samnerov „zaboravljeni čovek” ne živi neuredno niti dangubi, on s mirom radi i svoj hleb jede.⁷⁷ I zato on ne treba da plaća i snosi odgovornost za tuđe greške, nepromišljenost i neusphe. Država treba da ga ostavi na miru.

Međutim, vremenom su Samnerovi ideali počeli da gube na značaju a *status quo*, koji ih je obezbeđivao u vreme kada je on pisao, zamenjen je aktivnom ulogom vlade u različitim oblastima društvenog života. Tako su u moderno doba intervencionizam i protekcijonizam, u manjoj ili većoj meri,

---

⁷⁶ 2 Sol. 3, 10.

⁷⁷ 2 Sol. 3, 12.

postali *status quo*, koji će neki novi Samner napadati umesto braniti. Dakle, slobodno se može kazati da Samnerova teorija danas predstavlja zaboravljenu teoriju zaboravljenog čoveka o „zaboravljenom čoveku“.

BIBLIOGRAFIJA

- [1] Bannister, Robert C., *Social Darwinism: Science and Myth in Anglo-American Social Thought*, Temple University Press, Philadelphia, 1979.
- [2] Barnes, Harry Elmer, "Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory: The Doctrines of William Graham Sumner and Lester Frank Ward", *American Journal of Sociology*, Vol. 25, No. 1, pp. 1–23.
- [3] Barnes, Harry Elmer, "Two Representative Contributions of Sociology to Political Theory: The Doctrines of William Graham Sumner and Lester Frank Ward", *The American Journal of Sociology*, Vol. 25, No. 2, str. 150–170.
- [4] Beri, Norman, *Uvod u modernu političku teoriju*, Službeni glasnik, Beograd, 2007.
- [5] Chriss, James J., "The Place of Lester Ward among the Sociological Classics", *Journal of Classical Sociology*, Vol. 6, No. 1, str. 5–21.
- [6] Curtis, Bruce, *William Graham Sumner*, Twayne Publishers, Boston, 1981.
- [7] Čaldarović, Ognjen, *Čikaška škola urbane sociologije*, Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo, Zagreb, 2012.
- [8] Davie, Maurice R., *William Graham Sumner*, Thomas Y. Crowell Company, New York, 1963.
- [9] Dokić, Marko, „Spenserova kritika državnog intervencionizma“, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Vol. 9, br. 13, str. 185–203.
- [10] Gidens, Entoni, *Sociologija*, CID, Podgorica, 2001.
- [11] Giddings, Franklin Henry, *Democracy and Empire*, The Macmillan Company, New York, 1900.
- [12] Hazeltine, Mayo W., "Herbert Spencer: The Evolutionary Philosophy" in John Lord (ed.), *Beacon Lights of History*, Vol. 14, James Clarke, New York, 1902, pp. 115–153.
- [13] Hjum, Dejvid, *Rasprava o ljudskoj prirodi*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1983.
- [14] Humbolt, Vilhelm fon, *Ideje za pokušaj određivanja granica delotvornosti države*, Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića, Sremski Karlovci, 1991.
- [15] Lok, Džon, *Dve rasprave o vladi*, Utopija, Beograd.
- [16] Marinković, Dušan, „Rana američka sociologija“ u Marinković, Dušan (ur.), *Rana američka sociologija 1892–1914 (311–327)*, Vojvodanska sociološka asocijacija – Mediterran Publishing, Novi Sad, 2010.
- [17] Mil, Džon Stjuart, *O slobodi*, Plato, Beograd, 1998.

- [18] Pečujlić, Miroslav, Milić, Vladimir, *Sociologija*, Miroslav Pečujlić i Vladimir Milić, Beograd, 2001.
- [19] Peri, Marvin, *Intelektualna istorija Evrope*, CLIO, Beograd, 2000.
- [20] Ravlić, Slaven, *Svjetovi ideologije*, CID – Politička kultura, Podgorica – Zagreb, 2013.
- [21] Ritzer, George, *Suvremena sociologijska teorija*, Globus, Zagreb, 1997.
- [22] Spencer, Herbert, *Political Institutions: Being Part V of the Principles of Sociology (The Concluding Portion of Vol. II)*, Williams and Norgate, London – Edinburgh, 1882.
- [23] Spencer, Herbert, *Social Statics: Abridged and Revised*, Watts, London, 1910.
- [24] Spencer, Herbert, *The Principles of Ethics*, Vol. 2, Liberty Fund, Indianapolis, 1978.
- [25] Spencer, Herbert, *The Man versus the State with Six Essays on Government, Society, and Freedom*, Liberty Fund, Indianapolis, 1982.
- [26] Star, Harris E., *William Graham Sumner*, H. Holt and Company, New York, 1925.
- [27] Sumner, William Graham, *Protectionism: The –ism which Teaches that Waste Makes Wealth*, Henry Holt and Company, New York, 1888.
- [28] Sumner, William Graham, *Folkways: A Study of Sociological Importance of Usages, Manners, Customs and Morals*, Ginn and Company, Boston, 1906.
- [29] Sumner, William Graham, *What Social Classes Owe to Each Other*, Harper & Brothers Publishers, New York – London, 1911.
- [30] Sumner, William Graham, *War and other Essays*, Yale University Press, New Haven, 1911.
- [31] Sumner, William Graham, *The Forgotten Man and Other Essays*, Yale University Press – Humphrey Milford Oxford University Press, New Haven – London, 1919.
- [32] Sumner, William Graham, “Sketch of William Graham Sumner” in Keller, A. G. and Davie, M. R. (eds.), *Essays of William Graham Sumner*, vol. 2., Yale University Press, Humphrey Milford – Oxford University Press, New Haven – London, 1934.
- [33] Vujačić, Ilija, „Liberalni revizionizam Džona Stjuarta Mila”, *Godišnjak Fakulteta političkih nauka*, Vol. 1, br. 1, str. 9–28.
- [34] Ward, Lester Frank, *Pure Sociology*, The Macmillan Company, New York, 1903.

Marko Dokić

THE POLITICAL AND SOCIAL THEORY
OF WILLIAM GRAHAM SUMNER

Abstract

This paper examines the political and social thought of William Graham Sumner, one of the most important representatives of early American social theory. William Graham Sumner was the first professor of sociology in the United States and a consistent defender of the values of classical liberalism. He used social Darwinist argumentation, which proved to be extremely effective in order to defend the basic principles of *laissez-faire* doctrine and competitive capitalism. In that sense, the influence of Herbert Spencer on his theory is also examined, as well as the basic theses of Sumner's non-interventionist philosophy and critique of protectionism. Sumner's conception of freedom, his opposition to social reform, and conservative advocacy of the *status quo*, as essential parts of his political theory, were analyzed to see clearly the impact his teaching had on the further development on American social and political theory. Also, other parts of Sumner's theory, such as the minimal role of the state and his critique of imperialism, are presented and scrutinized in detail.

Keywords:

William Graham Sumner, Early American social theory, Political theory, *Laissez-faire* doctrine, Social Darwinism.